

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут права
Кафедра конституційного права та галузевих дисциплін

07-02-35

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до виконання практичних завдань
та самостійної роботи**

з навчальної дисципліни

«БАНКІВСЬКЕ ПРАВО»

для студентів спеціальності 081 «Право»

Рекомендовано науково-
методичною комісією за
спеціальністю 081 «Право»
Протокол № 4 від 26 лютого
2018 року

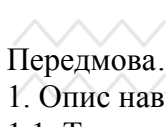
Рівне – 2018

Методичні вказівки до практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Банківське право» для студентів денної форми навчання спеціальності 081 «Право» / Міщук І.В. – Рівне: НУВГП, 2018. – 30 с.

Упорядники: **Міщук І.В., кандидат юридичних наук, доцент, зав. кафедри конституційного права та галузевих дисциплін**

Відповідальний за випуск: **Цимбалюк В.І., кандидат юридичних наук, професор кафедри спеціальних юридичних дисциплін**

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Зміст

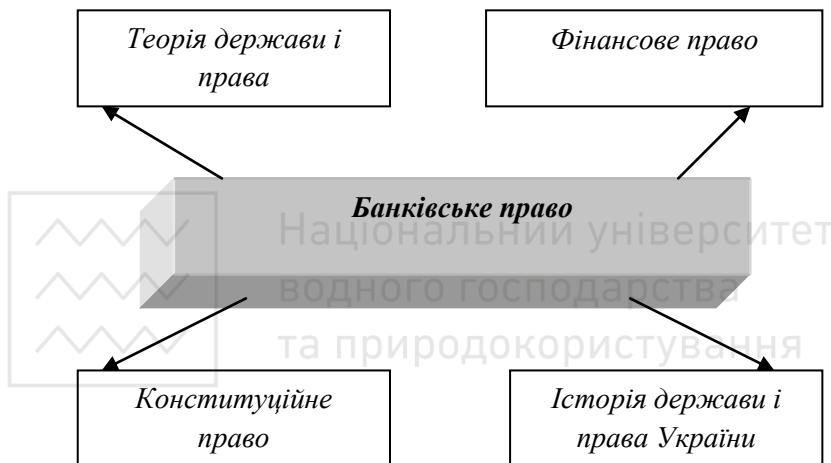
Передмова.....	3
1. Опис навчальної дисципліни та її структура.....	4
1.1. Тематика практичних занять.....	5
1.2. Контрольні заходи та засоби діагностики.....	5
1.3. Критерії та шкала оцінювання.....	6
2. Плани практичних занять.....	7
3. Самостійна робота студентів.....	14
4. Рекомендована література.....	25

Передмова Шановні студенти!

Ви приступаєте до вивчення навчальної дисципліни «Банківське право». Пропоновані методичні вказівки допоможуть вам зорієнтуватись при підготовці до практичних занять, організувати самостійну роботу.

Взаємозв'язки навчальної дисципліни «Банківське право» з іншими дисциплінами навчального плану, які передують її вивченню та які спираються на її вивчення, подано за такою схемою.

Викладання дисципліни «Банківське право» передбачає загальну та спеціальну мету.

Загальна мета передбачає:

1. Формування у студентів науково обґрунтованих уявлень про сучасне банківське право та банківську систему України.
2. Можливість самостійного комплексного вивчення законодавства, яке врегульовує банківські правовідносини.

Спеціальна мета передбачає:

1. Формування у студентів теоретично і емпірично обґрунтованих уявлень про банківське право та банківську систему України.
2. Відпрацювання теоретичних та практичних навиків щодо врегулювання особливостей банківських правовідносин.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- сприяти засвоєнню студентами загальних засад, особливостей банківського права;
- досягнути розуміння правовідносин у цій сфері;
- оволодіти знаннями у сфері банківської діяльності,
- вміти застосовувати теоретичні та практичні завдання банківського права.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні нормативно-правові акти, що регулюють банківську діяльність;
- сутність банківської системи України;
- особливості правового статусу Національного банку України;
- особливості правового положення банківських установ;
- основні інститути банківського права;
- правову характеристику пасивних банківських операцій;
- правову характеристику активних банківських операцій;
- правове регулювання розрахункових операцій банків;
- операції банків з цінними паперами та валютними цінностями;
- основні види банківських послуг.

вміти:

- орієнтуватись у системі нормативно-правових актів з дисципліни;
- застосовувати основні положення нормативно-правових актів в практичній діяльності;
- аналізувати зміст правових документів з банківської діяльності (кредитних, розрахункових та ін.);
- давати правову характеристику видам діяльності банків, їх операціям;
- застосовувати отримані знання в своїй практичній діяльності.

1. Опис навчальної дисципліни та її структура

1.1.ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№	Назва теми
1	Тема 1. Загальна характеристика банківського права. Предмет і метод банківського права. Банківська система України

2.	Тема 2. Правовий статус Національного банку України
3.	Тема 3. Правове становище комерційних банків.
4.	Тема 4. Правові засади банківського регулювання і банківського нагляду
5.	Тема 5. Правові аспекти банківської таємниці.
6.	Тема 6. Операції банків із залучення коштів
7.	Тема 7. Види і режим рахунків в банківських установах.
8.	Тема 8. Правове регулювання банківського кредитування.
9.	Тема 9. Забезпечення банківських кредитів.
10.	Тема 10. Правове регулювання розрахунково-касових операцій.
11.	Тема 11. Правове регулювання операцій з цінними паперами
12.	Тема 12. Валютні операції банків

1.2. САМОСТІЙНА РОБОТА

№	Назва теми
1.	Тема 1. Загальна характеристика банківського права. Предмет і метод банківського права. Банківська система України
2.	Тема 2. Правовий статус Національного банку України
3.	Тема 3. Правове становище комерційних банків.
4.	Тема 4. Правові засади банківського регулювання і банківського нагляду
5.	Тема 5. Правові аспекти банківської таємниці.
6.	Тема 6. Операції банків із залучення коштів
7.	Тема 7. Види і режим рахунків в банківських установах.
8.	Тема 8. Правове регулювання банківського кредитування.
9.	Тема 9. Забезпечення банківських кредитів.
10.	Тема 10. Правове регулювання розрахунково-касових операцій.
11.	Тема 11. Правове регулювання операцій з цінними паперами
12.	Тема 12. Валютні операції банків

1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться за формами:

- оцінювання роботи студента на лекціях;
- усного опитування на практичних заняттях, оцінки розв'язання ситуаційних завдань та участі в обговоренні проблемних питань;
- виконання поточних контрольних робіт за темами змістових модулів.

- задача тестів

1.4. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності студента при оцінюванні результатів поточного контролю з навчальної дисципліни «Банківське право» є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставленні питання (чіткість, логічність, лаконічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних занять;
- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 100 балів. Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- виконання практичних завдань.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

0% - завдання не виконано;

40% - завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% - завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог; 80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру ;

100% - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Шкала оцінювання: національна

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100 балів	Задовільно
82-89 балів	
74-81 балів	

64-73 балів	
60-63 балів	
35-59 балів	Незараховано з можливістю повторного складання
1-34 балів	Незараховано з обов'язковим повторним вивченням курсу

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Загальна характеристика банківського права. Предмет і метод банківського права. Банківська система України.

Питання до теми

1. Система банківського права: поняття та розвиток.
2. Місце і роль банківського права та банківського законодавства у системі права України.
3. Принципи банківського права.
4. Джерела банківського права. Пріоритетні напрямки розвитку банківського законодавства України.
5. Поняття, предмет, метод банківського права як комплексної галузі законодавства. Особливості методів правового регулювання банківських відносин.
6. Банківські правовідносини: поняття, зміст, особливості.
7. Виникнення, зміна, припинення банківських правовідносин.
8. Суб'єкти банківського права України та їх види. Держава як особливий суб'єкт банківських правовідносин.
9. Банківська система України: поняття, принципи, склад.
10. Розвиток, формування, реформування банківської системи.
11. Поняття та роль банків на сучасному етапі.
12. Центральний банк держави у банківській системі України та його призначення.
13. Комерційні банки: види, класифікація та організаційно-правові форми.
14. Банківські об'єднання, корпорації, спілки, асоціації, інші банківські і фінансові установи: поняття, мета, завдання та правові основи діяльності.

Питання для самоконтролю

1. Які суспільні відносини регулює банківське право?

2. Що означає поняття «банківське право»?
3. Назвіть основні принципи банківського права.
4. Охарактеризуйте джерела банківського права.
5. Що слід розуміти під банківськими правовідносинами?
6. Назвіть особливості банківських правовідносин.
7. Який склад банківських правовідносин?
8. Охарактеризуйте метод банківського права.
9. Визначте поняття «банківське законодавство».
10. Які шляхи подальшого вдосконалення банківського законодавства?
11. Що означає поняття «банківська система»?
12. Яку роль виконує банківська система в державі?
13. Які фактори впливають на функціонування банківської системи?
14. Що відноситься до другого рівня банківської системи України?
15. Охарактеризуйте основні етапи розвитку банківської системи України.

Література: 3, 4, 5, 12, 14

Тема 2: Центральний банк держави: правовий статус та завдання.

1. Правові основи діяльності Національного банку України.
2. Функції та операції Національного банку України.
3. Органи управління та структура Національного банку України.
4. Повноваження керівних органів Національного банку України. Голова Національного банку України.
5. Основні завдання та функції підрозділів Національного банку України.
6. Спеціалізовані підприємства та заклади Національного банку України.
7. Центральний банк держави та його взаємовідносини з органами влади.
8. Національний банк України як представник інтересів України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та фінансово-кредитними установами.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте правову природу Національного банку України.
2. Назвіть і розкрийте зміст функцій, які здійснює Національний банк України.
3. Кому підзвітний Національний банк України?
4. Яким чином будуються взаємовідносини НБУ з вищими органами держави.
5. Окресліть організаційну структуру Національного банку України.
6. Які операції здійснює Національний банк України?
7. Назвіть заходи впливу НБУ до комерційних банків за порушення банківського законодавства.
8. Назвіть повноваження Ради Національного банку України.
9. Які підстави надання ліцензій на здійснення банківських операцій?

Література: 3, 5, 6, 12, 14, 52, 56

Тема 3. Правове становище комерційних банків

1. Правові засади створення та припинення діяльності банків та фінансових організацій (установ).
2. Порядок утворення банків. Установчі документи. Статутний та інші фонди банку. Порядок державної реєстрації банків.
3. Порядок відкриття філій, представництв та відділень банків. Правове становище філій і представництв іноземних банків в Україні. Умови участі іноземного банківського капіталу в економіці України.
4. Порядок припинення діяльності банків. Реорганізація банківської установи. Правові підстави ліквідації банків. Повноваження ліквідаторів. Заходи та черговість задоволення вимог кредиторів.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «банк».
2. Розкрийте роль банків в економічній системі країни.
3. Наведіть класифікацію банків.
4. Розкрийте відповідно до чинного законодавства України порядок створення банків.
5. Назвіть основні документи, необхідні для реєстрації банку.
6. Які підстави припинення діяльності банку передбачені діючим законодавством України?

7. Яким чином здійснюється управління банком?
8. У чому полягає суть і зміст довірчих послуг банків?
9. У чому полягає суть правової охорони банківської таємниці?

Література: 3, 4, 5, 8, 9, 12, 13, 21, 23, 25, 27, 41, 42.

Тема 4: Правові засади банківського регулювання і банківського нагляду. Правові аспекти банківської таємниці.

1. Поняття, принципи, види банківського регулювання.
2. Поняття, особливості банківського нагляду. Принципи та значення банківського нагляду. Створення та функціонування системи банківського нагляду в Україні.
3. Порядок здійснення банківського нагляду. Нагляд за створенням, реєстрацією банків.
4. Порядок ліцензування банківських операцій.
5. Банківське законодавство про роботу з проблемними банками.
6. Порядок застосування заходів впливу до комерційних банків за порушення банківського законодавства.
7. Поняття конфіденційної інформації комерційної діяльності.
8. Поняття та зміст банківської таємниці. Регламентація прав на одержання інформації.
9. Порядок надання банківської інформації згідно із законодавством України.
10. Підстави розкриття банківської таємниці.
11. Санкції за порушення банківської таємниці

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність банківського регулювання?
2. Визначте поняття та мету банківського нагляду.
3. Які основні принципи банківського нагляду?
4. Назвіть складові елементи системи банківського нагляду.
5. Який порядок реєстрації комерційних банків?
6. Який порядок ліцензування банків?
7. Назвіть способи реорганізації комерційних банків?
8. Який порядок ліквідації комерційних банків?
9. Хто може бути призначений ліквідатором комерційного банку?

Література: 3, 4, 5, 8, 9, 12, 13, 21, 23, 25, 27, 41, 42, 57, 58, 59.

Тема 5. Операції банків із залучення коштів. Види і режим рахунків в банківських установах.

1. Поняття ресурсів комерційного банку.
2. Характеристика та структура основного і додаткового капіталу.
3. Порядок формування статутного капіталу.
4. Порядок формування залучених ресурсів банку.
5. Депозитні та позичкові операції банків.
6. Залучення ресурсів на міжбанківському ринку. Кредити Національного банку України.
7. Поняття, зміст, особливості договору банківського рахунку та банківського вкладу. Сторони договірних відносин.
8. Правова природа договору банківського рахунку та банківського вкладу.
9. Порядок відкриття рахунків в банках. Види рахунків.
10. Особливості відкриття рахунків у національній валюті України фізичними особами.
11. Відкриття рахунків юридичними особами.
12. Порядок відкриття рахунків у національній валюті України представництвам, установам та нерезидентам-інвесторам.
13. Відкриття уповноваженими банками України рахунків в іноземній валюті.
14. Порядок переоформлення та закриття рахунків в установах банків.

Питання для самоконтролю

1. Розрахункові операції та їх класифікація. Принципи організації розрахунків.
2. Правове регулювання безготівкових розрахунків.
3. Форми безготівкових розрахунків і способи здійснення платежів.
4. Платіжні системи та переказ грошей.
5. Міжбанківські розрахунки.
6. Порядок відкриття рахунків у національній валюті.
7. Порядок відкриття рахунків в банках.

Література: 3,4, 5, 8, 12, 13, 19, 38, 50.

Тема 6. Правове регулювання банківського кредитування. Забезпечення банківських кредитів.

1. Поняття кредитних правовідносин.
2. Форми, види кредиту. Кредитні операції банків.
3. Напрямки та методи проведення кредитної політики центральним банком держави.
4. Повноваження Національного банку України у сфері кредитування.
5. Порядок надання банківського кредиту. Умови та принципи кредитування.
6. Міжбанківські кредити, поняття, порядок надання.
7. Порядок забезпечення виконання кредитних зобов'язань заставою.
8. Забезпечення виконання зобов'язань порукою.
9. Порядок застосування гарантії.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття “кредит”. Розкрийте його суть.
2. Наведіть класифікацію кредитних операцій.
3. З чого складається сучасна кредитна система України?
4. Охарактеризуйте поняття й елементи кредитних правовідносин.
5. Назвіть принципи банківського кредитування.
6. Яка правова природа кредитного договору?
7. Розкрийте зміст кредитного договору.
8. Яка відповідальність настає за порушення зобов'язань щодо кредитного договору?
9. Дайте визначення банківського кредиту і назвіть його види.
10. Як визначити платоспроможність позичальника?

Література: 3, 4, 5, 8, 12, 13, 17, 20, 58.

Тема 7. Правове регулювання розрахунково-касових операцій. Правове регулювання операцій з цінними паперами

1. Договір на розрахунково-касове обслуговування.
2. Поняття та зміст розрахункових правовідносин. Види, форми та зміст розрахункових документів.
3. Розрахункові операції та їх класифікація. Принципи організації розрахунків.

4. Правове регулювання безготівкових розрахунків.
5. Форми безготівкових розрахунків і способи здійснення платежів.
6. Платіжні системи та переказ грошей.
7. Міжбанківські розрахунки.
8. Відповідальність за недотримання розрахункової дисципліни.
9. Поняття, зміст, особливості цінних паперів.
10. Основні види цінних паперів та операції з ними комерційних банків.
11. Організація діяльності банків на ринку цінних паперів.
12. Державний контроль за діяльністю банків на ринку цінних паперів.
13. Емісія комерційними банками цінних паперів.

Питання для самоконтролю

Як, на Вашу думку, співвідносяться поняття «розрахунки», «безготівкові розрахунки» та «розрахункові правовідносини»?

2. Які нормативно-правові акти регламентують порядок здійснення безготівкових розрахунків в Україні?
3. Розкрийте порядок здійснення безготівкових розрахунків у національній валюті.
4. Якими нормативно-правовими актами регулюється порядок здійснення операцій з готівкою?
5. Що таке касове обслуговування?
6. Який порядок встановлення ліміту каси?
7. Які органи державної влади здійснюють контроль за дотриманням законодавства про готівкові розрахунки?
8. Яка відповідальність передбачена за порушення правил здійснення операцій з готівкою?

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 11, 13, 14, 48, 49.

Тема 8. Валютні операції банків.

1. Поняття та правові основи валютного регулювання.
2. Об'єкти валютного регулювання: валюта та інші валютні цінності, дорогоцінні метали та дорогоцінне каміння.
3. Суб'єкти валютного регулювання.
4. Органи валютного регулювання, їх види та компетенція.
5. Валютний курс: поняття, порядок встановлення.
6. Поняття, види та юридична сутність банківських валютних операцій.

7. Ліцензії на здійснення операцій в іноземній валюті: поняття, види та порядок надання.
8. Внутрішній валютний ринок в Україні: поняття та організація.
9. Порядок купівлі-продажу банківськими установами іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку України.
10. Організація торгівлі банківськими металами на валютному ринку України.
11. Правила здійснення обмінних операцій в іноземній валюті та в банківських металах.
12. Правовий режим розрахунків у іноземній валюті.
13. Валютний контроль: поняття, значення та правові основи.
14. Відповідальність за порушення валютного законодавства.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте суть поняття “валютне законодавство”.
2. Розкрийте суть валютного регулювання в державі.
3. У чому полягають особливості використання іноземної валюти в господарському обігу?
4. Яке призначення валютного фонду і де його створюють?
5. Які органи здійснюють валютне регулювання?
6. Що слід розуміти під валютними обмеженнями?
7. Який законодавчий акт встановлює режим здійснення валютних операцій на території України та визначає принципи валютного регулювання?
8. У чому полягають особливості здійснення валютних операцій резидентами та нерезидентами?
9. Які органи здійснюють валютний контроль на території України? Наведіть їх повноваження.
10. Яка відповідальність передбачена чинним законодавством за порушення валютного законодавства?
11. Охарактеризуйте Національний банк України як головний орган валютного регулювання і валютного контролю.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 11, 13, 14, 48, 49, 50, 54, 55, 56, 57, 59, 60.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота сприяє кращому засвоєнню студентами матеріалу з навчальної дисципліни «Банківське право» та формуванню у них навичок та вмінь отримати додаткові знання.

Формами самостійної роботи студентів є:

- доопрацювання матеріалів лекцій та опрацювання літератури, що пропонується до вивчення за темами навчальної дисципліни;
- підготовка до практичних (семінарських) занять, виконання завдань по темах практичних;
- робота в інформаційних мережах;
- вибір теми, розробка плану та написання реферативної роботи.

Результативність самостійної роботи оцінюється під час заслуховування та обговорення та захисту рефератів, поточного модульного контролю знань, перевірки письмових відповідей та підсумкового оцінювання успішності студентів.

Перелік тем для рефератів

1. Місце банківського права в системі правових наук.
2. Становлення і розвиток ринку банківських послуг в умовах глобалізації світової економіки.
3. Банківська діяльність та банківські операції.
4. Правова природа центрального банку.
5. Активні операції комерційних банків.
6. Операції та послуги банків щодо забезпечення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.
7. Порядок ліквідації комерційних банків.
8. Ліцензування банківської діяльності.
9. Ліміт касової готівки.
10. Фінансова відповідальність за правопорушення у сфері готівкових розрахунків.
11. Кредит і кредитні правовідносини: економічна природа і практика законодавчого регулювання. Теорія, практика, нормативна база.
12. Правове підґрунтя іпотечного кредитування.
13. Практика застосування судами законодавства щодо порушення правил про валютні операції.

Тестові завдання для перевірки знань

1. До спеціальних принципів банківського права належать:

- а) принцип свободи банківської діяльності;
- б) принцип поєднання публічних і приватних засад в банківській сфері;
- в) принцип законності;
- г) принцип нагляду за діяльністю банків та інших кредитно-фінансових установ;
- д) принцип верховенства права.

2. До джерел банківського права належать:

- а) Конституція України;
- б) закони України;
- в) постанови Верховної Ради України;
- г) рішення асоціацій та об'єднань банків;
- д) рішення міжнародних організацій.

3. Норми банківського права мають такі складові:

- а) вступна частина;
- б) гіпотеза;
- в) регулятивна частина;
- г) диспозиція;
- д) нормативна частина;
- е) санкція.

4. За функціональною спрямованістю розрізняють норми банківського права:

- а) зобов'язуючі;
- б) регулятивні;
- в) охоронні;
- г) забороняючі;
- д) уповноважуючі.

5. За змістом виокремлюють норми банківського права:

- а) матеріальні;
- б) пруденційні;
- в) процесуальні;
- г) загальні.

6. За призначенням норми банківського права бувають:

- а) матеріальні;
- б) пруденційні;
- в) процесуальні;
- г) загальні.

7. Банківські правовідносини за змістом регулювання класифікують на такі:

- а) що регулюють організацію банківської системи;
- б) кредитні;
- в) дебітові;
- г) розрахункові;
- д) валютні;
- е) гривневі.

8. Банківські правовідносини залежно від конкретного змісту поділяють на:

- а) майнові;

- б) немайнові;
- в) змішані;
- г) регулятивні;
- д) організаційні.

9. До функцій банківської системи належать:

- а) створення грошей і регулювання грошової маси;
- б) контролююча функція;
- в) трансформаційна функція;
- г) стабілізаційна функція;
- д) функція емісії грошей.

10. Елементами банківської системи України є:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Міністерство фінансів України;
- в) Міністерство економіки України;
- г) Національний банк України;
- д) Рахункова палата України;
- е) банки України;
- є) фінансово-кредитні установи України.

11. До основних факторів глобального впливу на банківську систему України належать:

- а) посилення конкуренції в банківській справі;
- б) комп'ютеризація банківської діяльності;
- в) збільшення «банківської грамотності клієнтів»;
- г) широке застосування інформаційних технологій (Інтернету).

12. Зазначте, чи є банківська система складовою кредитної системи держави:

- а) так;
- б) ні, це окремі поняття;
- в) навпаки, кредитна система є складовою банківської системи.

13. Формою діяльності Національного банку України є:

- а) укази;
- б) положення;
- в) накази;
- г) судові прецеденти;
- д) рішення;
- е) постанови.

14. Національний банк України підзвітний:

- а) Кабінету Міністрів України;
- б) Верховній Раді України;
- в) Міністерству фінансів України;
- г) Президенту України.

д) Президії Верховної Ради України.

15. Голова Правління Національного банку України обирається на строк:

- а) 5 років;
- б) 10 років;
- в) 2 роки;
- г) 4 роки;
- д) 3 роки.

16. Щорічно розподіл прибутку Національного банку України затверджує:

- а) Верховна Рада України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Президент України;
- г) Міністерство фінансів України;
- д) Міністерство економіки України.

17. Зазначте, які особливі ознаки Національного банку України:

- а) є юридичною особою;
- б) має монопольне право на випуск грошей в обіг;
- в) вирішує питання про обрання керівництва комерційних банків;
- г) реєструє документи комерційних банків;
- д) виключає клієнтів з комерційних банків;
- е) видає ліцензію на здійснення операцій в іноземній валюті.

18. Підзвітність Національного банку України означає:

- а) подання Національним банком Верховній Раді України щоквартального звіту та аудиторського висновку;
- б) доповідь Голови НБУ Кабінету Міністрів України про подані звіти;
- в) визначення Верховною Радою України аудиторської фірми для проведення аудиторської перевірки банку;
- г) подання Верховною Радою України двічі на рік інформації про стан грошово-кредитного ринку в державі.

19. Членів Ради Національного банку України призначає:

- а) Голова Правління НБУ;
- б) Верховна Рада України;
- в) Президент України;
- г) Кабінет Міністрів України;
- д) Міністр фінансів України.

20. Національний банк здійснює свої наглядові та регулятивні функції шляхом реалізації таких повноважень:

- а) здійснює всі види перевірок на місцях банків;

- б) здійснює ревізії фінансово-господарської діяльності;
- в) може вимагати від банків та інших фінансово-кредитних установ проведення загальних зборів акціонерів;
- г) здійснює розслідування порушень діяльності банків;
- д) може брати участь у роботі зборів акціонерів;
- е) висуває вимоги щодо здійснення обов'язкових аудиторських перевірок банків.

21. У разі невиконання у встановлений Національним банком строк вимог щодо усунення порушень Національний банк має право застосовувати такі заходи впливу:

- а) накладати штраф на керівників банків;
- б) відстороняти керівництво від управління банком;
- в) накладати арешт на майно банку;
- г) зупиняти дію ліцензії на здійснення окремих банківських операцій на строк до 5 років;
- д) ліквідувати банк.

22. Зазначте, які засоби впливу Національний банк України застосовує до комерційних банків у разі порушення ними банківського законодавства та власних нормативних актів:

- а) відкликає ліцензію;
- б) притягує керівників банків до кримінальної відповідальності;
- в) підвищує норми обов'язкових резервів;
- г) вирішує питання про банкрутство комерційного банку;
- д) призначає тимчасову адміністрацію для управління цим суб'єктом;
- е) приймає рішення про виключення з Республіканської книги реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ.

23. Національний банк України може відмовити у реєстрації банків:

- а) у разі порушення створення банку;
- б) у разі, якщо засновниками є іноземні громадяни;
- в) незадовільного фінансового стану засновників, що загрожує інтересам кредиторів банку;
- г) у разі професійної непридатності рекомендованого керівництва;
- д) невідповідності його статуту та інших установчих документів законодавству.

24. Для реєстрації банків подаються такі документи:

- а) заява про реєстрацію;
- б) характеристики засновників з попереднього місця роботи;
- в) економічне обґрунтування;

- г) банківський баланс;
- д) висновок аудиторської організації про фінансовий стан засновників банку;
- е) довідки з МВС про засновників банку;
- є) засновницькі документи.

25. У статуті банку зазначаються:

- а) перелік операцій, що здійснюються банком;
- б) положення про те, що банк не є юридичною особою;
- в) розмір статутного фонду та перелік інших фондів, створених банком;
- г) порядок ліквідації банку;
- д) порядок банкрутства банку;
- е) положення про органи управління, їх структуру та функції.

26. Існують такі види банківського відсотка:

- а) відсоток за надання консультативних послуг;
- б) відсоток за вкладками;
- в) відсоток за продаж валюти;
- г) відсоток за іпотеку;
- д) відсоток за кредит.

27. Частка будь-кого із засновників, акціонерів банку не повинна перевищувати у статутному фонді:

- а) 10 %;
- б) 25 %;
- в) 35 %;
- г) 50 %;
- д) 75 %.

28. Мінімальним розміром статутного фонду банку є:

- а) 10 млн єкю;
- б) 500 тис. єкю;
- в) 10 млн грн;
- г) 1 млн єкю;
- д) 100 млн грн.

29. Конституцією України визначено, що основні засади грошово-кредитної політики покладено на:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Верховну Раду України;
- в) Національний банк України;
- г) Раду Національного банку України;
- д) Рахункову палату України.

30. Право першого підпису банківського рахунку підприємства належить:

- а) керівнику підприємства;
- б) першому заступнику керівника підприємства;
- в) будь-якому заступнику, який тимчасово виконує функції керівника;
- г) головному бухгалтеру підприємства;
- д) будь-якій службовій особі, яка уповноважена керівником.

31. Право другого підпису банківського рахунку підприємства належить:

- а) керівнику підприємства;
- б) першому заступнику керівника підприємства;
- в) будь-якому заступнику, який тимчасово виконує функції керівника;
- г) головному бухгалтеру підприємства;
- д) будь-якій службовій особі, яка уповноважена керівником.

32. При відкритті приватних рахунків банк зобов'язаний:

- а) ідентифікувати клієнтів, що відкривають рахунки;
- б) ідентифікувати осіб, уповноважених діяти від імені власників рахунків;
- в) банк має право вести анонімні рахунки.

33. До кредитної системи України належать:

- а) біржі;
- б) банки;
- в) ломбарди;
- г) органи приватизації;
- д) лізингові та факторингові компанії;
- е) каси взаємної допомоги;
- є) регіональні відділення Фонду держмайна.

34. Виникнення кредитних відносин між банками і позичальником можливе за таких умов:

- а) учасники мають бути взаємозацікавлені;
- б) необхідна наявність економічних і юридичних гарантій повернення кредиту після певного строку;
- в) позичальник бере кредит з метою покриття збитків від господарської діяльності;
- г) позичальник має бути власником майна;
- д) позичальник бере кредит на внесення платежів у бюджет і позабюджетні фонди;
- е) позичальник має бути власником, наділеним правом на користування та розпорядження майном.

35. Пролонгація кредиту — це:

- а) збільшення кредитного відсотка;

- б) страхування відповідальності за непогашення кредиту;
- в) відстрочка погашення боргу позичальника зі зміною кінцевого строку погашення кредиту;
- г) збільшення суми кредиту за бажанням позичальника.

36. Строкові позики бувають таких видів:

- а) короткострокові — до 2 років;
- б) короткострокові — до 1 року;
- в) середньострокові — від 2 до 5 років;
- г) середньострокові — від 1 до 3 років;
- д) довгострокові — понад 3 роки;
- е) довгострокові — від 5 до 10 років.

37. Позичальник має право:

- а) вимагати від банку кредит в обсягах і в термін, зазначений у договорі;
- б) вимагати зменшення відсотка за кредитом і укладання у зв'язку з цим нового кредитного договору;
- в) достроково погасити заборгованість;
- г) порушувати перед банком питання про перенесення строків платежу в разі виникнення тимчасових фінансових або інших ускладнень з незалежних від нього причин;
- д) достроково розірвати договір, повністю повернувши одержаний кредит, але не включаючи відсотки за користування ним.

38. До принципів кредитування належать принципи:

- а) терміновості;
- б) нецільового характеру;
- в) безоплатності;
- г) забезпечення кредитування.

39. Зазначте види ринків цінних паперів:

- а) загальний;
- б) спеціалізований;
- в) первинний;
- г) вторинний;
- д) змішаний.

40. Зазначте види суб'єктів ринків цінних паперів:

- а) емітенти;
- б) покупці;
- в) інвестори;
- г) професійні учасники ринків цінних паперів;
- д) торговці цінними паперами.

41. Зазначте професійних учасників, які діють на ринку цінних паперів:

- а) емітенти;
- б) зберігачі;
- в) інвестори;
- г) депозитарії цінних паперів;
- д) торговці цінними паперами;
- е) реєстратори;
- є) номінальні утримувачі.

42. Зазначте види цінних паперів:

- а) акції;
- б) облігації;
- в) казначейські зобов'язання;
- г) акредитиви;
- д) векселі;
- е) чеки;
- є) пластикові платіжні засоби.

43. До валютних цінностей належить:

- а) валюта України;
- б) платіжні документи та інші цінні папери, виражені у валюті України;
- в) боргові зобов'язання інших держав перед Україною;
- г) іноземна валюта;
- д) рідкоземельні метали.

44. Зазначте, які існують рівні валютного регулювання:

- а) державний;
- б) місцевий;
- в) нормативний;
- г) міжнародний;
- д) індивідуально-правовий.

45. Конвертована валюта — це:

- а) грошові кошти будь-якої незалежної держави;
- б) грошові кошти держав з відповідним (стабільним) економічним розвитком;
- в) іноземна валюта, що зарахована до цієї категорії Національним банком України;
- г) іноземна валюта, обмін якої дозволено на території України.

46. Для здійснення валютних операцій банками та фінансовими установами необхідно:

- а) отримати індивідуальну ліцензію НБУ;
- б) мати кореспондентські рахунки в іноземних банках;
- в) бути учасником міжнародних договорів;
- г) отримати генеральну ліцензію НБУ;

д) мати не менше 10 пунктів обміну валюти.

47. До органів валютного контролю належить:

- а) Національний банк України;
- б) Рахункова палата України;
- в) Державна податкова інспекція України;
- г) Міжнародний валютний фонд;
- д) Міністерство зв'язку України;
- е) Державний митний комітет України;
- є) українські та міжнародні громадські організації.

48. Національний банк України у сфері валютного контролю здійснює:

- а) контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України;
- б) встановлює і контролює курс гривні до інших валют світу;
- в) забезпечує виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю;
- г) видає ліцензії на здійснення валютних операцій та контролює їх виконання.

49. Матеріали про накладання штрафу до 50 тис. доларів США за порушення валютного законодавства розглядають:

- а) начальники територіальних управлінь НБУ;
- б) директор Департаменту валютного контролю та ліцензування НБУ;
- в) Голова НБУ та його заступники;
- г) Правління НБУ.

50. Після отримання постанови про притягнення до відповідальності за порушення валютного законодавства порушник має сплатити штраф:

- а) у п'ятиденний термін;
- б) у десятиденний термін;
- в) у п'ятнадцятиденний термін;
- г) упродовж місяця;
- д) в окремих випадках постановою Правління НБУ може бути встановлений інший термін, але такий строк не може перевищувати 1 року;
- е) в окремих випадках постановою Правління НБУ може бути встановлений інший термін, але такий строк не може перевищувати 2 років.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Агарков М.М. Основы банковского права: Курс лекций. Изд. 2-е. Учение о ценных бумагах: научное исследование. Изд. 2-е. — М.: Изд-во БЕК, 2011. — 350.

2. Банки и банковские операции / Под ред. Е.Ф. Жукова. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2012. — 471 с.

3. Банківське право України: Карманов Є.В. Навчальний посібник. — Харків: Консум, 2012. — 464 с.

4. Банківське право України: Навч. посібник. кол. авт. Жуков А.М., Іоффе А.Ю., Кротюк В.Л., Пасічник В.В., Селіванов А.О. та ін. / За заг. ред. А.О. Селіванова. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2011. — 384 с.

5. Банківське право України: Навч. посіб. Кол. авт.: Жуков А.М., Іоффе А.Ю., Кротюк В.Л., Пасічник В.В., Селіванов А.О. та ін. / За заг. ред. А.О. Селіванова. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2013. — 384 с.

6. Банківські системи зарубіжних країн. Інститут банківської таємниці: Підручник. — 3-тє вид. — К.: Видавництво А.С.К., 2010. — 928 с.

7. Банковское дело / Под ред. Ю.А. Бабиной. — М.: Экономика, 2013. — 397 с.

8. Ващенко Ю.В. Банківське право: Навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2011. — 344 с.

9. Господарський кодекс України від від 16.01.2003 р. із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18, № 19-20, № 21-22. — Ст. 144.

10. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» від 19.02.1993 р. із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 17. — Ст. 184.

11. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" у ред. від 30.06.1999 р. із змінами // Відомості Верховної Ради України — 1999. — № 42-43. — Ст. 378.

12. Закон України "Про Національний банк України" від 20.05.1999 р. із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України — 1999. — № 29. — Ст. 238.

13. Закон України "Про режим іноземного інвестування" 19.03.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 19. — Ст. 80.

14. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р. із змінами і доповненнями // Офіційний вісник України — 2001. — № 1-2. — Ст.1.

15. Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" від 30.10.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. —

№ 51. – Ст. 292.

16. Закон України “Про заставу” від 02.10.1992 р. із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 47.

17. Закон України “Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати” від 19.06.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 30. – Ст. 1526.

18. Закон України “Про організацію формування та обігу кредитних історій” від 23.06.2005 р. із змінами // Офіційний вісник України. – 2005. – № 29. – Ст. 1690.

19. Закон України “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні” від 05.04.2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 20. – Ст. 828.

20. Закон України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” від 23.02.2012 р. // Урядовий кур’єр. – 2012. – № 61.

21. Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” від 12.07.2001 р. із змінами і доповненнями // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – Ст. 1457.

22. Закон України “Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю” від 19.06.2003 р. // Офіційний вісник України. – № 30. – Ст. 1525.

23. Закон України “Про цінні папери та фондовий ринок” від 23.02.2006 р. із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.

24. Закон України « Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 15.05.2003 р. із змінами // Офіційний вісник України. – 2003. – № 25. – Ст. 1172.

25. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. із змінами // Відомості Верховної Ради України. – 2008. - №50-51. – Ст. 384.

26. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №49. – Ст. 682.

27. Закон України «Про захист прав споживачів» у редакції від 01.12.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - №7. – Ст. 84.

28. Закон України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 15. – Ст. 101.

29. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 р. із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 40. - Ст. 364.

30. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. - № 16. – Ст. 68.

31. Кодекс України про адміністративні правопорушення від

07.12.1984 р. із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. - додаток до № 51. - Ст. 1122.

32. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

33. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. // Голос України. – 2010. – № 229-230.

34. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку участі держави у капіталізації банків» у ред. від 17.04.2009 р. № 429 із змінами // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 87.

35. Постанова Кабінету Міністрів України «Про здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) з використанням спеціальних платіжних засобів» від 29.09.2010 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 74. – Ст. 2622.

36. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції поширення безготівкових розрахунків з використанням спеціальних платіжних засобів» від 26.05.2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 22. – Ст. 1634.

37. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 14.04.2004 р. № 471 “Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта Національного банку України” // Офіційний вісник України. – 2004. – № 15. – Ст. 1046.

38. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 28.08.2001 р. № 1124 “Про сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)” // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 157.

39. Постанова Правління Національного банку України “Про встановлення граничної суми готівкового розрахунку” від 09.02.2005 р. № 32 // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 29.

40. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до Спеціального порядку здійснення заходів щодо фінансового оздоровлення банків» у редакції від 16.04.2009 р. № 225 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 39. – Ст. 1325.

41. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. № 368 із змінами // Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – Ст. 1813.

42. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій» від 17.07.2001 р. № 275 із змінами // Офіційний вісник України. – 2001. – №

34. – Ст. 1601.

43. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі ліцензії на здійснення окремих банківських операцій небанківським фінансовим установам» від 16.08.2001 р. № 344 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 36. – Ст. 1668.

44. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок визначення та формування обов'язкових резервів для банків України» від 21.04.2004 р. № 172 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 20. – Ст. 1377.

45. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства» від 28.08.2001 р. № 369 із змінами // Офіційний вісник України – 2001. – № 41. – Ст. 1864.

46. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті України» від 21.01.2004 р. № 22 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 13. – Ст. 908.

47. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах» від 12.11.2003 р. № 492 із змінами і доповненнями // Офіційний вісник України. – 2003. – № 51. – Ст. 2707.

48. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про ведення касових операцій банками в Україні» від 01.06.2011р. № 174 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 51. – Ст. 2046. – С. 415.

49. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» від 15.12.2004 р. № 637 // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 3 (додаток).

50. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті» від 17.03.2004 р. № 110 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 16. – Ст. 1123.

51. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Правил реєстрації кореспондентських рахунків банків Національним банком України» від 15.08.2001 р. № 343 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 36. – Ст. 1667.

52. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України

ліквідності банків України шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій» від 24.12.2003 р. № 584 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 4. – Ст. 177.

53. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» від 03.12.2003 р. № 516 // Офіційний Вісник України. – 2004. – № 1. – Ст. 8.

54. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі індивідуальних ліцензій на переказування іноземної валюти за межі України для оплати банківських металів та проведення окремих валютних операцій» від 17.06.2004 р. № 266 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 29. – Ст. 1962.

55. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на розрахунки між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту у валюті України та внесення змін до нормативно-правового акта Національного банку України» від 14.10.2004 р. № 484 // Офіційний Вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2977.

56. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу» від 14.10.2004 р. № 483 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2976.

57. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на розміщення резидентами (юридичними та фізичними особами) валютних цінностей на рахунках за межами України» від 14.10.2004 р. № 485 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2978.

58. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями» у редакції від 22.08.2008 р. № 255 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 97. – Ст. 3203.

59. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про валютний контроль» від 08.02.2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 14. – Ст. 573.

60. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 12.12.2002 р. № 502 із

змінами // Офіційний вісник України. – 2003. – № 4. – Ст. 150. – С. 375.

61. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок ідентифікації та визнання банківських груп» від 09.04.2012 р. № 134 // Офіційний вісник України – 2012. – № 36 – Ст. 1344. – С. 219.

62. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок емісії спеціальних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням» від 30.04.2010 р. № 223 // Офіційний вісник України – 2010. – № 52. – Ст. 1747. – С. 30.

63. Постановою Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень» від 31.08.2001 р. № 375 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 44. – Ст. 1991.

64. Указ Президента України «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України» від 13.04.2011 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 1272.

65. Указ Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 р. № 1085/2010 // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 234.

66. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.